

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cena oglasov po dogovoru. Rokopisi se ne vračajo.

Narodna: Zedinjena država (Ivan Chicago) \$5.00 na leto, \$2.50 na pol leta in \$1.25 na tri mesece; Chicago \$6.50 na leto, \$3.25 na pol leta, \$1.63 na tri mesece, in na inozemstvo \$8.00.

Naslov na vso, kar ima stik s listom:

"PROSVETA"

3887-59 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5 per year; Chicago \$6.50, and foreign countries \$8.00 per year.

"MEMBER OF THE FEDERATED PRESS"

Datum v oklepaju n. pr. (Nov. 30-22) poleg vsakega imena na naslovu pomeni da vam je s tem dnevom potekla naročnina. Ponovite je pravčasno, da se vam ne ustavi list.

ZAKAJ SE MORAJO DELAVCI POLITIČNO ORGANIZIRATI?

Ekonomičarji, ki se bavijo z gospodarskimi vprašanji, pravijo, da je osemdeset odstotkov premoženja v Združenih državah v rokah komaj dveh odstotkov prebivalcev. Ti imoviti sloji so dobro organizirani politično in gospodarsko. V obeh starih strankah so dobili kontrolo v svoje roke. Oni določajo na konvencijah starih strank, kdo bo postavljen kandidatom za postavodajne zbornice in javne urade, kdo bo predsedniški kandidat. Ljudstvo nima moči, da pride njegov glas do veljave na konvencijah starih strank, kajti obe stranki imata dobro mašino, ki dela, kot ukažejo profesionalni političarji, ki so pod vplivom imovitih slojev. V nekaterih državah je uveden tudi zakon za primarne volitve. Ta zakon daje ljudstvu nekoliko prilike, da lahko ovzrže kandidata, ki ga je postavila strankina mašina, ne daje mu pa še nikakor garancije, da bo res zastopal ljudske koristi, ako bo izvoljen, ker lahko ravno tako pozabi na svoje obljube, kot sta stari stranki že pozabili nanje.

Ena najstarejših političnih organizacij, v katerih se organizirajo delavci, je socialistična stranka. Sestavljena je iz socialističnih klubov, ki so zvezani med seboj v okrajnih in državnih organizacijah, kot najbolj osredotočena organizacija je pa narodna organizacija, to je organizacija, ki obsega državne organizacije vseh držav v Uniji. Stranka obdržava torej okrajne konference, državne in narodne konvencije. Volilno pravico do svojih zastopnikov na okrajno konferenco in državno ali narodno konvencijo imajo vsi člani, tako da je na vseh strankinih zborovanjih zastopano članstvo ali volja članstva. Tukaj ne ukazuje peat političarjev, kaj naj store zastopniki na konferencah ali konvencijah, ampak odloča članstvo po svojih izvoljenih zastopnikih.

Stranka ima svoj program, ki se deli v dva dela. Prvi del je načelen in pove kaj stranka zahteva kot svoj končni cilj, drugi del se nanaša na razmere v sedanji družbi za gospodarsko pojačanje delavstva, da se lažje bojuje za svoj končni cilj, osvoboditev delavstva izpod mezdne sužnosti in udejstvenje socializma.

Postave v zakonodajnih zborih delajo poslanci, ki jih izvoli ljudstvo. Ako delavci glasujejo za kandidate starih strank, katere sta postavila mašini republikanske in demokratske stranke, tedaj glasujejo, da ostane vse pri starem. Ljudstvo izreče, da je popolnoma zadovoljno z razmerami, v katerih živi. To se je pokazalo pri volitvah v letu 1922, ko je republikanska stranka dobila sedem milijonov glasov večine in so bili večinoma izvoljeni starogardniki v republikanski stranki. Ljudstvo je s tem odobrilo, da se strinja z vsem, kar bodo ti starogardniki sklenili v kongresu in legislaturah. Ker so tudi delavci glasovali za te kandidate, so logično tudi pritrdili, da bo vse prav, kar starogardniki sklenejo in ukrenejo. Delavci so seveda prejeli, za kar so glasovali.

Ako bi bili delavci poslani v kongres močno opozicijo, saj štirideset socialistov, bi starogardniki stokrat preudarili, preden bi sprejeli kakšno predlogo, ki je škodljiva za delavce. Ker te opozicije ni bilo v kongresu, so starogardniki imeli proste roke in so sklepali in zaključevali tako, kot so mislili, da najbolje koristijo privatnim poslovnim interesom.

Zakaj ni bilo te močne opozicije izvoljene v letu 1922. Ker delavstvo ni bilo politično organizirano v socialistični stranki in rado verjame obljubam profesionalnih političarjev.

Pa tudi pri zadnjih volitvah sedmega novembra ni ljudstvo izvolilo močne socialistične opozicije, ampak je izvolilo nekaj meščanških opozicijskecev, poleg njih pa enega socialisto in enega člana farmerske delavske stranke. Zakaj? Delavstvo v Združenih državah se da primerjati glede politične zrelosti s tisto zrelostjo, ki so jo angleški delavci že imeli pred dvajset leti. Tudi angleški delavci so capljali dolgo časa za raznimi meščanškimi opozicijskimi, končno so pa sprevideali, da delavcem ne more nihče drugi zastopati kot delavci sami. In če hočejo delavci imeti svoje zastopnike v britkem parlamentu se morajo organizirati politično in sprejeti razrednozavedni program. To je povzročilo, da se je tam ustanovila delavska stranka, ki vrši to delo, kot ga vrše socialistične stranke v drugih državah.

Angleški delavci so lahko pokazali, zakaj se morajo tudi ameriški delavci organizirati politično, ako hočejo varovati svoje interese. Ako ameriški delavci ne bodo sledili zgledu angleškega delavstva, bodo njih interesi še dolgo časa slabo zastopani v postavodajnih zborih.

SLIKE IZ NASELBIN.

Willock, Pa. — Precej dolgo časa je že, odkar se ni nihče oglašil iz naše naselbine, pa tudi sedaj nimam poročati kaj veselega, temveč prihajam z žalostno novico. Dne 11. oktobra se je težko ponesrečil v tukajšnjem rovu sobrat našega društva Blas Drakaler, ki je bil zaposlen pri kopalnem stroju. Kakor po navadi v slabih prostorih se morajo opore prestavljati tako, da je mogoče kretati s strojem. Omenjenega dne je dotičnik spodbil eno oporo, pri stroju in je pri tem dobil težke poškodbe. Dobil je veliko rano na čelo in nos mu je docela zmečkalo. Brat Blas Drakaler ni zmogel težkih poškodb in po hudih bolečinah je podlegel dne 12. novembra v Mercy bolnišnici v Pittsburghu.

K zadnjemu počitku smo ga spremili dne 14. novembra na pokopališče Zion z veliko udeležbo. Materi zemlji smo ga izročili po civilnem pokopu. Naše društvo je s pokojnim Blažem izgubilo enega izmed najboljših članov. Bil je zvest član društva nad sedem let in letošnje leto nadzornik pri društvu. Bil je tudi član in predsednik Zabavnega kluba, oziroma Slovenskega doma v Willocku. Dejstva in njegova dela govorijo, da bomo ranejšega Blaža zelo težko pogrešali.

Pokojnik je bil v tukajšnji okolici poznan tudi kot dober godbenik in še pred nekaj leti učitelj godbe v bližnji slovenski naselbini Broughtonu. Pozneje je tu ustanovil tamburaški zbor, ki pa zaradi slabih delavskih razmer ni obstajal dolgo kakor nobeno slično društvo. Bil je velik prijatelj godbe, kot se je sam pogosto izrazil in godba je bila njegovo veselje. Zadnje čase je bil član godbe "Music Band", ki mu je izkazala zadnje čast od hiše žalosti pa do groba.

Umrli Blas Drakaler je bil rojen dne 9. februarja 1887 v Trbovljah. Ob svoji smrti je bil torej star šele 35 let in devet mesecev. V tej dobi je bival nekaj čez devet let. Tu zapušča šalujočo soporo in pet otrok v starosti od enega do deset let, v starem kraju pa enega brata in mater.

V imenu društva Zveza, št. 34 SNPJ, se zahvaljujem vsem članom društva in drugemu občinstvu za udeležbo pri pogrebu, posebno pa tistim, ki so dali na razpolago avtomobile. Vseh je bilo okrog dvajset, da je bil vsak udeleželec preskrbljen za vožnjo, čeravno so bili nekateri prenapolnjeni. Družini pokojnika izrekam najgloblje sožalje. — Anton Šotler.

Zadružno gibanje po svetu.

Kandidati zadrugarji so smagali. — Pred kratkim dovršene volitve v Ameriki so pokazale, da ljudje pričenjajo voliti več progresivce kakor pa najreakcijskejše kandidate in izvoljenih je bilo toliko progresivcev, kolikor še nikdar prej. Smith W. Brookhart je eden izmed progresivnih farmerjev in delavcev v Iowi, ki bo sedaj lahko pomagal zadrugarjem v senatu. On je odločen nasprotnik zasebnega lastništva in dobičkarjev ter je že pomagal ustanoviti veliko število zadrug proizvedentov in konzumentov v državi, ki ga je izvolil v senat. Dr. Henrik Shipstead iz Minnesote po svojem prvotnem poklicu sicer ne spada med farmerje, vendar so ga v večini izvolili farmerji in delavci v senat, ker se po njegovih delih za zadružništvo in narodno lastništvo poznali, da je progresivec. Zadrugarji v Nebraska so izvolili J. B. Howella in v Severni Dakoti prejšnjega governorja Frazierja, da jih bosta zastopala v senatu.

Znamenita je znaga Williama E. Sweeta v Coloradu, ki je bil pri volitvah izvoljen novim governorjem kot eden najboljših zagovornikov zadružništva. W. E. Sweet je proučeval zadružništvo v Evropi skoz daljšo dobo in mnogo pripomogel, da je zadružništvo v tej deželi doseglo stopinjo, na kateri se nahaja danes. Tako se tudi veselijo kooperativisti v Oklahomi, da so pripomogli do znage J. C. Waltona, ki so ga oni kot velikega zagovornika zadružništva postavili za kandidata.

Sovjeti imajo zadrugarje. — Svoječasno so mogote zagnati velik propagandni krik čez sovjet. Prideli so pripovedovati svet, kako sovjetska vlada v Rusiji uničuje zadružno gibanje v Ru-

siji in preganja kooperativiste. Zadrugarji nekaterih drugih evropskih držav so na take vesti poslali v Rusijo svoje zastopnike, da preiščejo, koliko je na tem resnice. V svoje presenečenje pa so našli v Rusiji močnejše zadružno gibanje kot kdaj prej in uvideli, da vlada po vsi svoji močnisti podpira zadružništvo. Ravno tako govde o "preganjanju" zadrugarjev so širili o sovjetski republiki Georgiji, kjer pa v resnici zadružništvo lepše cvete kakor kjerkoli na svetu, kot je sprejela poročilo Vseameriška zadružna komisija.

Pred kakima dvema letoma je mala republika v kavkaškem gorstvu, ravno na jugu Rusije, osnovala svojo sovjetsko vlado prav po vzoru ruske. Večina voditeljev, ki so prišli na vlado te nove republike Georgije, so bili po mišljenju veliki zadrugarji, ki so od začetka imeli sicer težavno delo, a po kratkem času se jim je posrečilo po vsej deželi započeti mogočno zadružno gibanje. Ob času, ko so bile v Georgiji zaprte vse zasebne banke in denarni zavodi, je bil najbolj ugoden čas za zadružništvo in ustanovljati so se prišle zadružne banke, ki jim je bila vlada povsod na roko s krediti in dovoljenji. Vlada je sprejela zakon, da mora dobavljati državna uprava vse potrebne blago od zadružnih organizacij, kjerkoli je mogoče in dovoljenje za odpiranje zasebnih trgovin vlada izdaja samo v slučajih, kadar zadružno podjetje ne more dobavljati predmetov, ki so v rabi. Velik uspeh v bodočnosti se je nadejati, da bodo imele zadrug v trgovanju z inozemstvom, ki jih je država takorekoč sama priključila v življenje. Na kratko rečeno, proizvedovanje in raziskovanje evropskih zadrugarjev v novih sovjetskih republikah je potlačilo vse laži mogočev po kapitalističnih državah o uničevanju zadrug po sovjetih. Uradna poročila so pripravila svet, da zadružno gibanje v sovjetskih republikah pod zaščito sovjetov sloni na zdravi in trdni podlagi.

Trust za mlo je premagan. Proizvedovanje mila, ki je za deset odstotkov boljše kot mlo iz tovarna zasebnikov in je njega cena za deset odstotkov nižja od one, ki jo iztovarn od privatnih lastnikov je pravi boj kot Zadrugne zveze v Seattle, Wash., na pram profitarskim podjetnikom tovarna za mlo, ki so akučali zadrugo uničiti. Zadruga pa je rala, kakor bi ji zatiranje od privatnih mogotev gnojilo in danes po enem letu je narasla za tristo odstotkov ter se raste vedno bolj.

Pred nekako enim letom je zadruga zveza prodajala mlo, ki jo je proizvajala mlarna v Portlandu, Oreg., kompanija z 90 trgovinami na drobno v Washingtonu in Idaho. Podjetniki mlarnice v Portlandu so bili takoj nasprotniki zadrugne zveze, čeprav je pri njih kupovala mlo in hoteli so jo izkoristiti, da so prodajali zadrugi svoj proizvod samo po prekupeh, ki so seveda zahtevali veliko provizijo. V odgovor na tako manipulacijo je zadrugna zveza odgovorila zelo pametno. Ustanovila je svojo lastno tvornico za mlo v Tacomi, kjer sedaj izdeluje mlo za pranje, za umivanje in pomivanje posode najboljše kakovosti, kolikor jih do danes poznamo in kar je še več: tvornica izdaja mlo za deset odstotkov nižje ceno kot privatne tvornice zahtevajo za svoje alabejše blago. Umevno je, da po takem ravnanju zadrugi ni težko konkurirati s privatnimi podjetniki, kajti poleg vsega ima še dobiček. Zasebni tvorničarji pa se penijo jese, ker število njih konzumentov se je pričelo nana-gljoma krčiti.

PISMA NA POŠTI

V Chicagu imajo sledeči rojaki: Vučina Nik, 4594, Burich Anton, št. 917, Chmell Nick, št. 922, Colnar Franc, št. 923, Gaber Majk, št. 945, Kupec Thomas, št. 938, Nagle Jose, št. 1000 in Vulle Mrs. Margarita, št. 1046. Pisma dobite na glavni pošti v veži z Adams ceste. Poleg tekoče številke povetje tudi kraj, odkod pis-mo pričakujete.

LISTNICA UDELEŽEV.

Girard, Kans. — Radi pošlamo pri takih zadevah, toda podpis mora biti odob, ki vodi stvar, kot se je to zgodilo v Pennsylvaniji. Podpis "Kanaški premoglar", ne zastuje za javnost. — Posdrav!

PRAČLOVEK NA LOVU.

Ker je lov bil življenska podlaga pragozdovinskega človeka in je tvoril središče vse njegove kulture, je za spoznavanje onih pradavnih časov valno vedeti, kako je pračlovek lovil. Raziskovalci so zbrali že obilico materiala, da nam morejo odgovoriti na tozadnevna vprašanja. Česti preostanki nekaterih živalskih vrst najdeni na krajih, ki smo jih spoznali kot kulturne plasti pračloveka, nam tolmačijo kako živali so padale predzgodovinskemu človeku v plen. Vrste orožja se dajo dognati iz proučevanja orodja, ki se je našlo na krajih, kjer so pragozdovinski lovelci pustili tudi preostanke svojega košila. O značaju pragozdovinskih pokrajin nas poučijo tedanje živalske in rastlinske vrste.

O starejši kameniti dobi se posebno valjuje doslej neresena uganika, kako je pračlovek mogel s svojim najprimitivnejšim orožjem uspešno trebiti tedanje velike divje sveri. Zadnje čase pa so začeli proučevati loveke načine še danes živčih prirodnih ljudstev, ki se nahajajo še vedno na silno primitivni stopnji in tako so s primerom dognali, da si je pračlovek z vednim lovom pridobil posebno spretnost, da je n. pr. lahko ubil medveda z enim samim ostrim udarcem kamenite sekire preko gobca. Najdene medvedske črepinje kažejo znake takih udarcev in zato je verjetno, da se pračlovek ni bal borbe z medvedi ter je s svojo kamenito sekirico imel uspeha posebno pri mlajši zverjadi.

Uporaba loka in sulice je bila v najstarejši kameniti dobi isto nepoznana. Iz mlajše kamenite dobe pa se najdemo sledove in preostanke lokov. Lovcem iz te novejši dobe moramo tudi že pripisovati poznavanje otrovanih pušč, kajti učinki mrliškega strupa so jim bili gotovo dobro znani in po čestih izkustvih so se lahko prepričali, da se živali, oslajljene vedel otrovane puščice, dajo prav lahko premagati. Z lovom in streljo pa se je pričel pračlovek počasi lotevati tudi veliki zveri tedanje dobe; pridobil si je v streljanju tako spretnost, da je s pišco predrl telo divjega prašiča, ali pa celo divjega bika. To lahko sklepamo iz tega, ker še danes z lokom premagajo čevlonskega slona; zato moramo enako spretnost v streljanju z lokom priznavati tudi pragozdovinskemu lovcu, ki je premagal n. pr. tedanjega mamuta. V borbi s takimi živalskimi velikani pa je seveda pragozdovinske-mu lovcu bilo za malo, da bi se loteval ptičev ali pa ribjega lova. Šele iz mnogo pomejše dobe imamo sledove da je pračlovek uvrstil v svoj lovski šport tudi te dve vrsti.

Teža meseca in naše semlje. Odrediti težo zemlje je že star problem, ki zanima učene glave. Prve poskuse za njegovo rešitev sta že v letih 1774 do 1776, na Škotskem podvela Hutton in Meakelajner; v novejši dobi se je profesor Jolli poslužil zelo občutljivih tehtnic, ki se nahajajo v posebni zgradbi monakoveke univerze. Na eno in drugo skodelico je s kovinsko žico dolgo dvajset do petindvajset metrov, priviezana nova skodelica. Ako se kak predmet, na primer metalna kroglica, položi v zgornjo skodelico, se točno iztehta njena teža. In ako se nato položi kroglica v spodnjo skodelico, pokaže tehtnica večjo težo, ker je kroglica radi večje bližine k zemeljskemu središču bolj pritegnjena in zato kaže večjo težo. Fizika Rihards in Kruger-Menzel sta dolgo let študirala isti problem na ta način, da sta v kazematih škandinavske citadele operirala s svinčnim blokom, težkim stotisoč kg. Po teh preizkusih je precejena prosečna gostota zemeljske kroglice na 5.05; za vso zemeljsko kroglo se tako da izračunati njena precejšnja teža: 5.960 trilionov kg. — V novejši dobi se je poskušalo odrediti težo zvestemu spremljevalcu naše zemlje. Hinka je baje izračunal, da je mesečna masa 81.05 krat manjša kakor zemeljska. Teža potemtakem znaša 73.5 trilionov ton. Zamislimo si da imamo nalogo, odstraniti zemljo in mesec in nato vrniti vlake, dolge po 100 vozov. Ako vsako sekundo odpeljejo po en vlak, bi tekoma enega leta odpravili okrog 15% milijarde ton. Za ustorjenje cele zemlje bi potrebovali 378 milijard let, za luno pa samo 4.6 milijard let.

Meteoriti.

Turški sultan je šel za Lloyd Georgejem — na izprehod.

V Švici je zopet običajna konferenca — pol tiha in pol mihi, ki najbrž prinese pol miru in pol vojne.

Tiger Clemenceau je v New Yorku vprašal, če je še Wall Street tam. To vprašanje diši po denarju, oziroma pomeni, da ima Tiger slabo vest.

Nemčija propada, ker ima slab denar. Čehoslovakija propada, ker ima dober denar. Tako je v kapitalističnem deliriju.

Irci obežajo in streljajo Irce in Irakem v imenu svobodne Irke in za svobodo Ircev.

Pred volitvami so bili angleški laboritorji boljševeki, ko je pa bilo 142 laboritoriz izvoljenih v parlament, so pa — po mnenju buržoaznih kritikarjev — naenkrat postali zmerni in konstruktivni možje.

Tako operira buržoazna pamet v povojni dobi.

Ako ti prede slaba, spomini se starega farmerja v Minnesoti, ki je bridko tožil: Moj vodnjak se je posušil, moja krava se je posušila in moja domovina se je posušila! Vse, vse je suho — in tudi ti, moj Bog, si se posušil, ker nisi poslal dežja!

Članek v šikaški "Daily News" piše 20. t. m., da edino v Minnesoti so še "Austrians" drugod po Ameriki jih ni več.

Cenjeni mr. Šlankar še ni bil v kranjskem Jolietu. Ako pride v Joliet in vpraša za Slovence, te debelo gledajo in majejo z glav. Čim vpraša za Avstrijce, takoj vzklenejo: "We got you now" — in ti pokažejo kranjsko cerkev. Tam imaš kranjsko jednoto, kralja Avstrijcev in zalogo kranjskih mašnih bukev. Taka je kranjska kultura v Jolietu.

Mister prezident je zopet povedal marsikaj.

Amerika je že imela med prezidenti generale, političarje in državnike. Gospod Harding je pa čitatelj govorov.

Čudovito oživljenje "mrtve" demokratske in republikanske stranke, ki se menjata v grobu vsake dve, oziroma štiri leta, je vsekakor pripisati oslovski žlezi, ki jo cepijo politični mazači zdaj eni in zdaj drugi stranki. Oslovskih žlez je pa še dosti...

Stari Clemenceau hodi okrog po Ameriki in hujaka na vojno, poljubuje deklice in poklada vence na grobove in kapitalistična Amerika nori za njim. Kam plovemo?

Sedemnajst komunistov mora v zapor od enega do pet let samo zato, ker se izrekli nekaj besed. Ako kar drviš z avtomobilom po cesti in povoziš človeka do smrti, boš v Chicagu k večjemu plačal 50 dolarjev globe, v Detroitu si mora sogledati ubito žrtev in v Clevelandu moraš iti za pogrebom svoje žrtve.

Taka je kazen in taka je pravica za te in one ljudi.

Vera kapitalizma je sila. Brez te vere se ne obdrži eno leto.

Senator Newberry, ki se je sam sunil iz senata, je predhodnik kapitalizma. Ravnotako se bo kapitalizem nekega bodočega dne sunil iz ameriške postavodajne zbornice.

Ameriški in mehiški fašisti že ne bodo orali skupaj. Ameriški fašisti sovražijo katoličane in mehiški sovražijo vse, kar ni katoliško. Fašizem je duševna "flu", ki mora imeti svojo perijodo.

K. T. B.

KDO VE ZANJ?

Rada bi izvedela, kje se nahaja moj sin Ivan Copić, ki mi ni pisal, odkar sem mu pisala, da sem oslepele in ga prosila, naj mi kaj pomaga do zdravnika. Njegov brat Jože je odšel v laško armado pred štirimi meseci pa tudi ni več ne duha ne sluha o njem. Pre-sim vse Copića iz Morn Amerike in prijatelje Ivana Copića, ki jih je imel več, ako kaj vedo o njem, če sam ne bi dobil lista v roke. Spo-ročati mu imam nekaj zelo važnega. Moj naslov je: Ivan Copić, Zagorje št. 68 št. Peter, Juhana Benedikta, Italija.

